

Ο Άγιος Μάμας και το αίνιγμα των Εξιλών

[Ορθοδοξία](#) / [Ιεροί Ναοί](#) / [Λαογραφία-Παράδοση](#)

[Μανώλης Δημελλάς](#)

Τέσσερα μόλις χιλιόμετρα έξω από τις Μενετές Καρπάθου και με κατεύθυνση προς την Αρκάσα, στην περιοχή Εξίλες, ο αμαξωτός συναντά στα δεξιά έναν χωματόδρομο που περνά κοντά από το «σπίτι» του παγκόσμιου Αγίου Μάμαντος.

Μόλις λίγες δεκαετίες πίσω, γύρω στο 1940, και έρχονται στη μνήμη οι 196 μόνιμοι κάτοικοι, τα καλοφτιαγμένα κανακαρίστικα περιβόλια και τα φορτωμένα αμπέλια, ακόμη και δύο χοροστάσια, εκεί μάθαιναν σκοπούς και χορούς σε ολάκερη τη κάτω Κάρπαθο!

Σήμερα στη μέση του γυμνού από ιδρώτες κάμπου, ένα μικρό και ιδιαίτερο ξωμονάστηρο με μια παράξενη κατασκευή, κυρίως τον τρούλο που υψώνεται στον ουρανό, πρώτα μας προκαλεί, και με την απλότητα του δεν αργεί να αφήσει ερωτηματικά και να μας κατακτήσει.

Ο ναΐσκος υπολογίζεται ότι χτίστηκε τον 11ο αιώνα και διακοσμήθηκε με εντυπωσιακές τοιχογραφίες τον 13ο ή 14ο αιώνα.

Ο καθηγητής Ν. Κ. Μουτσόπουλος μελέτησε με προσοχή όλο το οικοδόμημα και διέκρινε στην αρχιτεκτονική του Αγίου Μάμαντος έντονες επιδράσεις αντίστοιχων αραβικών μνημείων και συγγένειες με τα κτίσματα των Παλατιών της Σαρίας. Παρόμοια κτίσματα στις Αραβικές χώρες ακόμη και στην Ελλάδα **αναφέρονται ως Μετζίτ.**

Το τζαμί, όπως και το μετζίτ, είναι αραβικές λέξεις και προσδιορίζουν την έννοια της ομαδικής προσευχής σε έναν συγκεκριμένο χώρο.

Η πλήρης ονομασία του τζαμιού είναι **Μεστζίδ-ουλ-Τζαμί (mescid-ul-djami)** από την οποία προέρχεται η ονομασία μετζίτ και τζαμί.

Το μετζίτ διαφοροποιείται από το τζαμί διότι δεν διαθέτει μιναρέ, καθώς επίσης και λόγω της μεθόδου και των υλικών που είναι φτιαγμένο. Τα υλικά αυτά είναι κυρίως πέτρα και ψημένα τούβλα.

Το μικρό εκκλησάκι του Αγίου Μάμαντος στις Εξίλες, έχει μια πολύ στενή είσοδο (0,67) και έναν περίεργο τρούλο, που για τον καθηγητή Μουτσόπουλο πρόκειται

για μια εκφορική κατασκευή.

Ο ίδιος πιθανολογεί ότι κτίστηκε ακόμη και πριν από τον 10ο αιώνα και το πρώτο στρώμα των τοιχογραφιών του να έγινε τον 11ο ή τον 12ο αιώνα.

Αυτός ο μικρός μονόχωρος ναός μεγέθους 2,66Χ2,68 είναι ένας από τους 14, της κυρίως βυζαντινής περιόδου που διασώζουν τοιχογραφίες ή σπαράγματα τοιχογραφιών στην Κάρπαθο. Από την επόμενη, τη μεταβυζαντινή περίοδο, υπάρχουν περισσότερα χριστιανικά μνημεία, μεταξύ των οποίων και ο Άγιος Αντώνιος (15ος και 17ος αιώνας) ναΐσκος που βρίσκεται μέσα στις Μενετές, ακριβώς πίσω από το λαογραφικό-ιστορικό μουσείο.

Στον τρούλο του Αγίου Μάμαντος απεικονίζεται η Ανάληψη μέσα σε δόξα που την κρατούν τέσσερις Άγγελοι. Ο Ιησούς είναι καθισμένος, στο αριστερό χέρι κρατά ειλητάρι και με το δεξί ευλογεί. Το θέμα είναι πολύ παλιό και το συναντάμε στον τρούλο της Αγίας Σοφίας και στο Άγιο Γεώργιο (Ροτόντα) στη Θεσσαλονίκη. Ωστόσο ο καθηγητής Μουτσόπουλος δεν μπορεί να μας απαντήσει με βεβαιότητα για την αρχική χρήση του κτίσματος.

Η κατασκευή του Αγίου Μάμαντος ακόμη και σήμερα παραμένει ένας γρίφος, αφού δεν υπάρχουν στοιχεία για να βεβαιώσουν τις θεωρίες.

Μήπως πρόκειται για Ανατολίτες, για περαστικούς Άραβες; από εκείνους που κατοίκησαν στο νησί και με τον φόβο των αδίστακτων πειρατών έχτισαν με τέτοιο τρόπο αυτό το μικρό τζαμί;

Υπάρχει ακόμη μια ενδιαφέρουσα θεωρία, που λέει ότι οι κατασκευαστές του ναού είχαν έντονες επιδράσεις από την Ανατολή, κι έτσι έχτισαν μια εντελώς διαφορετική και προστατευμένη μικρή χριστιανική εκκλησία.

Η ονοματοδοσία της γύρω περιοχής, των Εξιλών, ίσως να κρύβει την απάντηση του άλυτου αινίγματος. Ο Μιχαηλίδης-Νουάρος πιθανολογεί ότι η λέξη προέρχεται από το **λατινικό Exilium, στα Γαλλικά Exile**, και δόθηκε σε αυτό το μετόχι επειδή χρησιμοποιήθηκε από τους Φράγγους κατακτητές ως τόπος εξορίας για τους Καρπάθιους!

Ο Γεώργιος Μ. Γεωργίου, δίνει μια τελείως διαφορετική απόδοση στη ρίζα του ονόματος. **Το όνομα Εξήλες για κείνον γράφεται με ήτα και όχι με γιώτα**, και η λέξη ξεκινά από τη λέξη «εξήλιωσε», δηλαδή βγήκε ο ήλιος.

Που κρύβεται η αλήθεια;

Με έναν μοναδικό τρόπο ο γιατρό-συγγραφέα Ηλία Χωρατατζή καταγράφει τις φήμες και απαντά στο αίνιγμα για την κατασκευή του μικρού ναού,

στο λεύκωμα του Συλλόγου Απανταχού Μενετιατών Καναδά (1981):

“Κάποτε ένας φοβερός σεισμός συγκλόνισε τη Κάρπαθο, με αποτέλεσμα πολλά σπίτια να καταρρεύσουν αλλά να γίνει και μεγάλη ζημιά σε ένα σημείο στον προστατευτικό καστρότοιχο των Μενετών, έτσι ο βράχος να μην είναι ασφαλής. Μπροστά σε αυτόν τον κίνδυνο όλοι οι κάτοικοι των Μενετών, εργάστηκαν εντατικά, νύχτα και μέρα. Η ιστορία θέλει να πήγαν στην περιοχή “τρουλλωττού” για την εξόρυξη και τη μεταφορά άμμου. Ενώ στην περιοχή “Μερτά”, στο σημείο που σήμερα είναι ο ναός, έφτιαξαν ένα Ασβεστοκάμινο και έφτιαχναν ασβεστόλιθους. Ήταν 2 Σεπτεμβρίου όταν ο ουρανός της Καρπάθου σκοτείνιασε και έπιασε μια τρομερή καταρρακτώδη βροχή. Θυμήθηκαν τη μνήμη του Αγίου Μάμμαντος, προσευχήθηκαν στον Άγιο, και του υποσχέθηκαν σε εκείνο ακριβώς το σημείο να χτίσουν ένα εκκλησάκι. Και ενώ η βροχή συνέχιζε με τέτοια ένταση που αλλού σχηματίστηκαν ορμητικοί χείμαρροι, στην περιοχή που έφτιαχναν τους ασβεστόλιθους δεν έπεσε σταγόνα! Πιστοί στο τάμα τους, οι κάτοικοι των Μενετών όταν ολοκλήρωσαν τις εργασίες αναστηλώσεων του καστρότοιχου, γύρισαν στην περιοχή “Μερτά” και στα θεμέλια του ασβεστοκάμινου, λέει η παράδοση, έφτιαξαν το κυκλικό και με κωνιώδη οροφή, εκκλησάκι του Αγίου Μάμμαντος»!.

[page_end]

Ποιος όμως ήταν ο Άγιος Μάμας;

Ο Άγιος Μάμας καταγόταν από την Γάγγρα της Παφλαγονίας (Καππαδοκία) και έζησε τον 3ο αιώνα. Πολλές και συχνά αντιφατικές πληροφορίες, μπερδεύουν τον υποψήφιο μελετητή για τον βίο του Αγίου.

Γεννήθηκε μέσα στη φυλακή, όπου οι γονείς του, ο Θεόδοτος και η Ρουφίνα, είχαν φυλακιστεί από τους ειδωλολάτρες.

Οι γονείς του πέθαναν μέσα στο κελί και το παιδί ανέλαβε να αναθρέψει η ευσεβής Αμμία. Σύμφωνα με μια παράδοση, ο Άγιος την αποκαλούσε «μαμά» και γι' αυτό έλαβε το όνομα Μάμας.

Τα μαρτύρια του Αγίου ξεκινούν όταν αυτός περνά στην εφηβεία, ήταν περίπου δεκαπέντε ετών. Σύμφωνα με το Συναξάρι της εορτής, ο Άγιος Μάμας συνελήφθηκε από ειδωλολάτρες, οι οποίοι τον υπέβαλαν σε διάφορες δοκιμασίες για να του αλλάξουν την πίστη.

Μερικά από τα φρικτά βασανιστήρια δεν έφεραν κανένα απολύτως αποτέλεσμα για τους κυνηγούς του.

Όπως αναφέρει η παράδοση, πέρασαν γύρω από τον λαιμό του σιδερένιο ραβδί και τον έριξαν στη θάλασσα. Ο Άγιος όμως σώθηκε από θαύμα και κρύφτηκε σε μια σπηλιά, όπου τρεφόταν από το γάλα των ελαφιών.

Ωστόσο, οι διώκτες δεν άργησαν και ξανά-έπιασαν τον Μεγαλομάρτυρα και τον υπέβαλαν σε νέα μαρτύρια. Αυτή τη φορά τον πέταξαν μέσα σε αναμμένο καμίνι, αλλά εκείνος δεν κήκε!

Τότε σκέφτηκαν μια άλλη μέθοδο και τον παρέδωσαν για τροφή στα άγρια θηρία, αλλά αυτά δεν τον πείραξαν και μάλιστα τον άφησαν να τα αρμέξει, ενώ ένα λιοντάρι, όπως θέλει η παράδοση, τον μετέφερε στη ράχη του μακριά από τα υπόλοιπα θηρία!

Οι διώκτες του αποφάσισαν να ξεμπερδεύουν μαζί του και έστειλαν 400 στρατιώτες να τον συλλάβουν. Όμως εκείνοι τον άκουσαν και άλλαξαν, βαπτίστηκαν χριστιανοί!

Τελικά το έτος 275 και σε ηλικία 16 χρονών, ο Άγιος θα βρει φρικτό θάνατο.

Κάποιοι μελετητές αναφέρουν ότι μια σιδερένια τρίαινα έγινε το φονικό όργανο, με αυτήν διαπέρασαν τα σπλάγχνα του. Ωστόσο υπάρχουν κι εκείνοι που γράφουν ότι αποκεφαλίστηκε, μαζί με όλους τους στρατιώτες που τον είχαν πιστέψει και είχαν βαφτιστεί από τα χέρια του.

Η λατρεία του Αγίου Μάμα σε όλο τον κόσμο

Το πρώτο κέντρο της λατρείας του Αγίου Μάμα ήταν στη Καισάρεια, όπου και ο τάφος του αγίου. Πρόσφατες ανασκαφές έχουν εντοπίσει τον τάφο και την βασιλική που χτίστηκαν για κείνον. Ο άγιος Μάμας γιορταζόταν στην Καισάρεια δύο φορές το χρόνο, το Σεπτέμβριο και η δεύτερη ήταν στις αρχές της άνοιξης, τότε οι κάτοικοι της περιοχής παρακαλούσαν τον άγιο να εγκαινιάσει την εποχή αυτή.

Στη συνέχεια η λατρεία του αγίου Μάμα επεκταθεί σε όλη την Καππαδοκία, και έφτασε μέχρι την Κωνσταντινούπολη, θα συνεχίσει για να φτάσει στη Συρία, το Λίβανο, τη Κύπρο και την Ελλάδα όμως δεν θα σταματήσει εκεί.

Στην Ιταλία είναι ιδιαίτερα σεβαστός στην Εμίλια-Ρομάνια, την Τοσκάνη, και στο Μιλάνο, την Μπριάντζα, κοντά στο Κόμο και το καντόνι Τιτσίνο.

Σημαντικό κέντρο λατρείας στη Δύση είναι **στην πόλη Λανγκρ της Γαλλίας**, όπου ο καθεδρικός ναός ήταν αρχικά αφιερωμένος στον Άγιο Ιωάννη, όμως τον όγδοο αιώνα, πέρασε στον Άγιο Μάμα (Mammes) όπου τοποθετήθηκαν και τα λείψανα του.

Στην Ισπανία, και συγκεκριμένα στο Μπιλμπάο, το γήπεδο της ομάδας της πόλης Αθλέτικο Μπιλμπάο, έχει πάρει από αυτόν το όνομά του (*Σαν Μαμές - San Mamés*), καθώς βρίσκεται δίπλα από μία εκκλησία προς τιμήν του, ενώ οι παίκτες της ομάδας αποκαλούνται με το προσωνύμιο «τα λιοντάρια» (*Los Leones*), αναφορά στο μαρτύριο του. Αλλά και την **Πορτογαλία** υπάρχει ακόμη και πόλη Άγιος Μάμας (San Mamede) 30.000 κατοίκων.

Οι ναοί στην Ελλάδα είναι πολυάριθμοι. Από την γειτόνισσα Κάσο, στον Ψηλορείτη, στη Μονεμβασιά, τη Σκύρο και από εκεί στη Χαλκιδική. Αλλά και στην Κύπρο είναι αφιερωμένες περίπου 66 εκκλησιές, στον Άγιο Μάμα(ντα).

Ο Άγιος Μάμας στις ελληνικές δοξασίες φαίνεται να σχετίζεται με τους αρχαίους θεούς προστάτες των βοσκών. Συγκεκριμένα στη Σκύρο, που ανθούσε άλλοτε η

κτηνοτροφία, στην εορτή του Αγίου οι βοσκοί αφιέρωναν διάφορα σφάγια.

Η γιορτή του Αγίου

Ο Άγιος Μάμας είναι παγκόσμιος, στην Κύπρο θεραπεύει τα αυτιά, στη Γαλλία τα έντερα, ενώ σε άλλες χώρες, όπως και η Ελλάδα, είναι ο προστάτης των βοσκών, αλλά και των παιδιών και της μητρότητας.

Η λάρνακα που τοποθετήθηκαν τα λείψανα του Αγίου βρίσκεται στην κατεχόμενη πόλη Μόρφου, αλλά η Αγία Κάρα του Αγίου Μάμα, όπως ήδη αναφέραμε, φυλάσσεται στον καθεδρικό ναό της πόλης Λανγκρ (Langres) της Γαλλίας.

Σχεδόν σε όλα τα ημερολόγια της Ανατολής και της Δύσης, η μνήμη του Αγίου Μάμα (Mamete) γιορτάζεται στις 13 Ιουλίου και στις 2 του Σεπτέμβρη.

Αρμένιοι και οι Κόπτες γιορτάζουν τον Άγιο στις 2 Σεπτεμβρίου, ενώ οι Σύριοι στις 3 Μαΐου. Στο Γρηγοριανό ημερολόγιο γιορτάζεται 17 Αυγούστου, ενώ στο Ρωμαϊκό Μαρτυρολόγιο στις 31 Αυγούστου.

Στον καθεδρικό ναό της πόλης Langres, γίνεται μεγάλη γιορτή στις 17 Αυγούστου, αλλά και στη μνήμη της μεταφοράς των λειψάνων του, στις 10 Οκτωβρίου.

Στην Κάρπαθο η 2η μέρα του Σεπτέμβρη είναι αφιερωμένη στον Άγιο Μάμα, μια σπουδαία γιορτή, ένα ακόμη μοναδικό Καρπάθικο πανηγύρι, περιμένει τον προσκυνητή.

Μετά την πρωινή λειτουργία έρχεται το παραδοσιακό κέρασμα από τους επιτρόπους και τους γειτόνους του Αγίου από τις Εξίλες, ενώ η αυτοσχέδια κουζίνα έχει πάρει κυριολεκτικά φωτιά! Οι μαγείροι και οι βοηθοί τους από μέρες έχουν προετοιμάσει την συνέχεια, έτσι στρώνεται το ανοιχτό ευρύχωρο τραπέζι, μια ακόμη προσφορά της αναλοίωτης καρπάθικης φιλοξενίας.

Στο κλείσιμο της γιορτής βγαίνουν τα παραδοσιακά όργανα, παίρνουν θέση στο κέντρο του χορού. Αυτό το καρπάθικο γλέντι θα σφραγίσει στις Μενετές το κλείσιμο του καλοκαιριού!

Οι επιτρόπισσες, Μαρίτσα Ιωαννίδη, Ρηγοπούλα Οικονομίδα και η Βίκυ Μαλλόφτη, καθώς και οι οικογένειες τους, αλλά και οι φίλοι του Αγίου, που βοηθούν στην οργάνωση, πάντοτε δίνουν κάτι από τον εαυτό τους, φροντίζουν το πανηγύρι με σταθερότητα και με ένα μοναδικό μέλημα, αυτή η γιορτή να μην ξεφεύγει από τη σεμνότητα και την ευλαβικότητα, που φέρνει η αύρα του μικρού ναού.

Αφήγηση

Νικόλαος Μαστρομηνάς

Πηγές

1. “Επισκόπηση της μνημειακής ζωγραφικής του 13ου αιώνα στα Δωδεκάνησα”, Αρχαιολογικόν Δελτίον, Μέρος Α', Μελέτες 51-52 (1996-1997), Αθήνα 2000, σ. 269-302. Aspects of the monumental painting of the 13th c. in the Dodecanese.

2. <http://www.soliacy.com/en/solia/solia-articles-2011/164—2>

3. Ηλίας Χωρατατζής, Λεύκωμα Μενετιατών Καναδά.

4. Καρπαθιακά, Γεώργιος Μ. Γεωργίου

5. Κάρπαθος, Νικολάου Μουτσόπουλου, Θεσσαλονίκη 1978

6. http://it.wikipedia.org/wiki/Mamete_di_Cesarea

7. http://kparispan.blogspot.gr/2012/01/blog-post_8992.html

8. Τοπωνυμικό της Καρπάθου, Κωνσταντίνος Μηνάς, Εξάντας, 2000

MISSING_ARG_ACCESS_TOKEN